

БУГАРСКО-МАКЕДОНСКИОТ ДОГОВОР ЗА ДОБРОСОСЕДСТВО И НЕГОВИТЕ ЕФЕКТИ ВРЗ ЕВРОПСКОТО ПРОШИРУВАЊЕ

Катерина Колозова,

професор по епистемологија на студиите на политики (policy studies) на Институтот за општествени и хуманистички науки, Скопје

Националниот идентитет, како и сите идентитети, е категорија на дискурсот, наративен конструкт а не рефлексивна на еднозначна вистина која рефлектира недвосмислени „факти.“ Дури и во егзактните науки нема еднозначни вистини ами теории кои се во натпревар едни со други, а предмет на тој натпревар се токму понудените рамки на толкување на тоа што е факт. Во Македонија и, ден денес, доминантната рамка на тоа што се смета за „научно“ е наивниот, контовски позитивизам, според кој – фактите се објективна стварност, фиксирана, неменлива, еднаш за секогаш утврдена. Се чини дека и бугарската историска наука почива на слични претпоставки, барем судејќи според јавните расправи за „заедничката историја.“

Не би знаела каков е статусот на другите науки, но оваа епистема (научна парадигма) изгледа е доминантна кај двете официјални историографии. Во 21 век, на науката и филозофијата им е познато дека самите факти се производ на човековата умствена работа а и нивното понатамошно толкување, исто така, што е уште поочигледно така. Фактите не се еднакви на стварноста, ами утврдени сознанија за стварноста. Ова не е „релативизација“ на вистините, ами признание дека вистините се релативни, производ на несовршениот човечки ум. Современата историографија, барем онака како што се изучува во средини каде што владее вистинска академска автономија, подвлекува дека постојат вистини (во множина), а не една вистина за фактите, постојат толкувања (во множина) кои имаат научен авторитет и релевантност која изискува цитирање, и помаргинални толкувања. Нема само една вистина во ниту една наука, а најмалку во историографијата. (Секако, „има само една вистина“, но во новокомпонираните патриотски песни.)

Договорот за добрососедство со Бугарија од 2017, се чини дека почива на такво признание за плурални наративи за фактите, па затоа и спомнува споделена историја. Комисиите кои ги толкуваат фактите и ја преиспитуваат издржаноста на националните конструкти за тоа што е „вистина“, се наоѓаат во ќорсокак подолго време бидејќи наместо да ги утврдуваат точките на мноштвени наративи, на можност од постоење на повеќе од едно толкување, и со тоа да воспоставиме точки на заедништво – веќе извесно време се занимаваат со тоа кој дел од историјата припаѓа исклучиво на едната или исклучиво на другата страна. Заедништвото не требаше да подразбира редуccionизам – сведување на повеќекратноста на вистината на една вистина, туку дури и еднозначноста да може да се дискутира мноштвено, а таму каде што нештата ѝ припаѓаат на само едната страна – да најдеме како се заеднички а не само вакви или само онакви.

Но ваквата примена на Договорот е неизводлива, ако комисиите се составени само од историчари. Националната историја не се исто што и перцепцијата за националниот идентитет, а овој, пак, се потпира колку на историјата како наука толку и на спонтана, народна, усна историја – која изискува етнографско-културолошка анализа – за тоа што го сочинува националниот идентитет. Нацијата, исто така а можеби и пред сè, е политичка творба која е само елемент од сложениот феномен нација-држава, па, така, зависно од организациската форма на државата, се адаптира и националниот наратив, официјалната приказна за тоа кои сме. Тој наратив, за да биде одржлив и убедлив, вообичаено се сообразува со научните факти но и со народната перцепција, она што се препознава како елемент на „културната интелигентност“ (Мајкл Херцфелд). Затоа, овие комисији требаше отсекогаш да бидат интердисциплинарни, а не само историографски. Она што парадира како национална вистина е, честопати, чист пропагандизам, особено во бугарската и македонската историографија. Затоа, слевањето на пропагандизмот со претензијата за апсолутна вистина во однос на „фактите“, habitus-от на двете историографии, беше само погубно сценарио кое беше неизбежно – парадоксално – да го поткопа наместо да го зајакне Договорот.

Кога станува збор за кој било национален мит, тој, повторно, не е еден. Постои митот кој го пласира официјалната историографија, но постои и оној кој спонтано, на ниво на историја на секојдневието, си го преведува за себе обичниот човек и кој по пат на еден вид усна историја, култура, и идентитетска себеперцепција се воспоставува во продолжение или паралелно со официјалниот историографски мит. Културата, историјата на секојдневието и перцепцијата за идентитетот може да се толкуваат по пат на теорија на дискурс, но, исто така, може и да се втемелени во емпириски податоци. Институтот за општествени и хуманистички науки, во 2013 (објавени пред самиот почеток на 2014),¹ спроведе емпириски истражувања кои ја мереа перцепцијата на тоа што го сочинува националниот идентитет во термини на историска релевантност но и во термини на историја на секојдневието. Откривме дека постои расчекор меѓу она што државната историографија настојува да го пласира како национален мит и културолошката себеперцепција на етнички македонско население – на наше големо изненадување, периодот на „сесловенските просветители“ (светите Кирил, Методиј, Климент и Наум) со 22% и периодот на независноста од Југославија со 22%, се поважни за формирањето на националниот идентитет одошто „револуционерниот“ или „илинденски“ (како што е наречен во прашалникот) период со 17% и партизанскиот со 8%.²

Фактот дека историските комисији на двете држави се договориле за заедништвото во однос на Кирил и Методиј е значаен исчекор кој јавноста во двете земји недоволно го призна или не ја препозна неговата тежина

¹ Ana Blazeва, Viktorija Borovska, Kalina Lecevska and Katerina Kolozova, *Skopje 2014 Project and Its Effects on the Perception of Macedonian Identity Among the Citizens of Skopje* (Skopje: Institute of Social Sciences and Humanities, 2013); Ana Blazeва, Viktorija Borovska, Kalina Lecevska and Katerina Kolozova, *Who Owns Alexander the Great, A Question Upon Which The EU Enlargement Relies* (Skopje: Institute of Social Sciences and Humanities, 2013)

² Ana Blazeва, Viktorija Borovska, Kalina Lecevska and Katerina Kolozova, *Who Owns Alexander the Great, A Question Upon Which The EU Enlargement Relies* (Skopje: Institute of Social Sciences and Humanities, 2013), 9.

– тие го отелотворуваат најзначајниот период (заедно со независноста) според 1500 испитаници кои сочинуваат национално репрезентативен примерок со богата демографска кростабулација, но и според издвоениот бустер примерок на етничките Македонци. Ниту едната ниту другата влада изгуби на популарност заради договорот за споделеноста на кирило-методијевската историја и културно наследство. Очигледно, националните митови на спонтаната себеперцепција на населението и историјата (како наука и минатото како научен факт) не се една и иста работа – според истата анкета, иако илиденско-револуционерниот период е значаен со само 17%, Гоце Делчев е еднакво значаен (27%) – а за еден процент и позначаен – како и Светите Кирил и Методиј (26%).³

Да се одземе Гоце Делчев од македонскиот националниот мит, да се релативизира како татко на нацијата, би претставувал сериозен удар на културната чувствителност на просечниот етнички Македонец. Тоа, секако, не би бил добрососедски однос. Митот и историските факти, веќе рековме, не се една и иста работа – затоа, ако Бугарија не сака да го расплете националниот расказ на населението (на етничките Македонци) за тоа кое е тоа, не треба воопшто да преговара за Гоце Делчев. Фактите за тоа како се идентификувал тој етнички се сосема ирелевантни – најзначајно од сè е колку е важен Делчев за едниот и за другиот национален мит, и да се покаже почит кон ваквите чувствителности.

Најинтересно од сè е дека во културолошката себеперцепција и слика за националниот идентитет на Македонецот многу повеќе доминираат јазикот, храната и песната одошто историјата, барем според истражувањата кои веќе ги цитиравме.⁴ Ова е уште еден показател за тоа колку беше погрешно целото помирување и решавањето на идентитетските тензии да се препуштат исклучиво на историчари.

Македонскиот јавен говор, пак, треба да се преиспита во поглед на степенот на бугарофобија која ја пројавува без задршка – отворена демонстрација на говор на омраза, која како да е допуштена единствено кога станува збор за Бугарија. Но тоа е друга тема, која секако сакаме да ја отвориме, но во мигот кога бугарската држава нема да ја злоупотребува својата позиција на надмоќ условувајќи ги евроинтеграциите на Македонија, регионот и поткопувајќи ја визијата за обединета Европа.

³ Ana Blazeва et al., *Who Owns Alexander the Great*, 9.

⁴ Ana Blazeва, Viktorija Borovska, Kalina Lecevska and Katerina Kolozova, *Skopje 2014 Project and Its Effects on the Perception of Macedonian Identity Among the Citizens of Skopje* (Skopje: Institute of Social Sciences and Humanities, 2013), 6.